

<https://doi.org/10.3176/hum.soc.sci.1963.2.02>

TÖÖNNETUSTE PUHUKS KINDLUSTAMISEST KODANLIKUS EESTIS

S. AHELIK

Nõukogude Liidu kodanikele on konstitutsiooniliselt tagatud aineiline kindlustatus nii vanaduse, haiguse kui ka teisteks töövõime kaotuse puhkudeks. Seda konstitutsiooni sätet viiakse ellu üha suurendatavate riiklike ja ühiskondlike summade arvel toimuva sotsiaalkindlustuse teel.

1. jaanuariks 1962 oli nende inimeste arv, kes Eesti NSV Sotsiaalkindlustuse Ministeeriumi kaudu riiklikku pensiooni saavad, tõusnud ligi 134 000-le. Kui arvata kokku kõik sotsiaalkindlustuse liigid, siis selgub, et meie vabariigis saab riigilt pensiooni või toetust iga üheksas kodanik.¹

Järjest on suurenenud ka sotsiaalkindlustuseks ja hooldtoetusteks kasutatud summad, tõustes meie vabariigis 1962. aastaks 48 miljonile rublale, kusjuures kasv eelmise aastaga võrreldes oli 4 miljonit rubla.²

Kolhoosnikute pensioneerimist, mis lasub majanditel enestel, rakendatakse juba enam kui 61% kolhoosidest.³

Koos meie maa rahvamajanduse edasise arenguga suurenevad ka aasta-aastalt riigi assigneeringud sotsiaalkindlustusele.

NLKP programm näeb ette, et eelseisva kahekümne aasta jooksul võtavad riigiorganid, ametiühingud ja kolhoosid järk-järgult enda peale kõigi kodanike ülalpidamise, kes on kaotanud töövõime vanaduse või invaliidsuse tõttu. Suurendatakse toetusi haigestunudile ja töövõime ajutiselt kaotanuide, samuti pensioone; vanaduspensiooni maksmist laiendatakse kõigile kolhoosnikutele.

Selleks et paremini mõista Kommunistliku Partei ja Nõukogude valitsuse poliitikat sotsiaalkindlustuse alal, kõrvutame seda sotsiaalkindlustusega kodanlikus Eestis. Sel eesmärgil püüame käesolevas artiklis seni kasutamata arhiivmaterjalidele tuginedes anda lühikese ülevaate tööõnnetuste puhuks kindlustamise olukorrast kodanlikus Eestis, võttes vaatluse alla eriti Eesti Töölise Kindlustusühingu kui sel alal juhtiva ja kõige arvukalt töölisi haaranud ettevõtte tegevuse.

*

Murrangulise tähtsusega sündmuseks eesti rahva elus oli Suur Sotsialistlik Oktoobri-revolutsioon. Teiste põhjanevate sammude kõrval osutas Nõukogude valitsus otsekohe tõsist tähelepanu ka töötajate täieliku riikliku sotsiaalkindlustuse küsimustele. 1917. aasta 1. (14.) novembril avaldati Nõukogude valitsuse teadaanne sotsiaalkindlustuse kohta,⁴ nädalapäevad hiljem antud «Dekreet paiuki suurendamise kohta», mis kannab V. I. Lenini

¹ «Rahva Hää!» 3. juunil 1962.

² Sealsamas.

³ Sealsamas.

⁴ Vt. Sotsiaalkindlustusest (valitsuse teadaanne). Nõukogude Eesti konstitutsioonilise seadusandluse ajaloost. Dokumentide kogumik. Tallinn, 1960, lk. 41 ja 42.

allkirja, nägi ette 1912. aasta õnnetuskindlustusseaduse⁵ põhjaliku muutmise ning kindlustuse laiendamise kõigile töölistele, tööõnnetuse läbi vigasaanuile terve tööpalga väljamaksmise, kindlustatuile täieliku omavalitsuse tagamise kõigis kindlustusorganisatsioonides ja töövõimekaotuse protsendi kindlaksmääramise andmise töölisorganisatsioonide poolt valitud arstide kätte.⁶

Välisimperialistide abil Eestis võimule tulnud kodanlus muidugi tühistas Nõukogude valitsuse poolt töörahva huvides vastuvõetud seadused ning töökaitse ja sotsiaalkindlustuse osas hakkasid uuesti kehtima tsaari või Vene Ajutise Valitsuse omad.

Vaatamata tööliikumise tegelaste julmale tagakiusamisele jätkas Eesti töörahvas Eestimaa Kommunistliku Partei juhtimisel kogu kodanliku diktatuuri kestel võitlust nõukogude võimu taaskehtestamise ja töörahva majandusliku olukorra parandamise eest. Üheks oluliseks taotluseks selles võitluses oli, et sisse seataks riiklik sotsiaalkindlustus ja võimaldataks töölistel osa võtta kindlustusühingute juhtimisest.⁷ Ja kuigi töörahva aktiivse võitluse tulemusena ja osaliselt ka kapitalistide eneste huvides kodanliku diktatuuri aastail mõningal määral tsariaegseid seadusi laiendati ja täiendati, toimus kuni kodanliku diktatuuri lõpuni tööliste kindlustamine tööõnnetuste puhuks põhiliselt siiski 1912. aasta õnnetuskindlustusseaduse alusel.

Aastad	Tehti märkusi	Koostati protokolle	Avastatud töökaitseaduste rikkumisi kokku
1923	2844	438	3282
1928	3345	765	4110
1933	5395	1856	7251
1938	6791	2896	9687

Vilets olukord sotsiaalkindlustuse osas andis end töölistele seda valusamalt tunda, et ettevõtjad oma kaukahuvidest lähtudes massiliselt rikkusid kehtivaidki töökaitseadusi⁸, ja mida aasta edasi, seda massilisemalt. Tööinspektorite poolt avastatud töökaitseaduste rikkumiste arv ja nende poolt ettevõtjatele sellega seoses tehtud märkuste ning koostatud protokollide hulk

näitas pidevat tõusu, nagu näeme tabelist*.

Tuleb aga silmas pida, et tööinspektorid ei revideerinud aasta kestel kaugeltki mitte kõiki nende järelevalve alla kuuluvaid ettevõtteid. 1923. aastal näiteks revideeriti 50% ja 1938. aastal umbes 57% niisugustest ettevõtetest. Pealegi olid tööinspektorid kodanlike riigiametnikena märkuste tegemise ja protokollide koostamisega pigem tagasihoidlikud kui vastupidi. Eriti sagedasteks muutusid tööõnnetused kivimurdudes ja kaevandustes, kus nad näiteks 1937. aastal tabasid igast kolmest töötajast kahte.⁹

⁵ 1912. aasta õnnetuskindlustusseaduse kohaselt kuulusid tööõnnetuste puhuks kohustuslikule kindlustamisele vabrikute, kaevanduste, mäetööstuslike jt. vähemalt 20 töölisega töötavate tööstusettevõtete töötajad, kui antud ettevõttes kasutati aurukatlaid või mehhaaniliselt käitatavaid masinaid. Viimaste puudumisel kuulusid nimetatud seaduse alla ainult vähemalt 30 töölisega töötavad eespool nimetatud tööstusettevõtted. Kindlustamine toimus kapitalistide juhtimisel tegutsevate kindlustusühingute kaudu.

⁶ «Eesti Teataja» 24. nov. (7. det.) 1917.

⁷ Eesti tööliklassi võitluse kohta riikliku sotsiaalkindlustuse sisseseadmise eest vt. lähemalt S. Ahelik, Kes said kodanlikus Eestis pensioni, Tallinn, 1961, lk. 36—45.

⁸ Pikka aega kehtis kodanlikus Eestis 1913. aasta töökaitseadus, millele aastate kestel lisandus mitmeid erimäärusi, nagu «Sundmäärus tubakatööstustele» («Riigi Teataja» 1925, nr. 167/168), «Kaevandustööde julgeoleku sundmäärus» («Riigi Teataja» 1927, nr. 46), «Haridus- ja sotsiaalministri määrus tinavalge tarvitamise kohta maalritööstuses» («Riigi Teataja» 1930, nr. 32, art. 195), «Elektri tugevvoolu ja sisedeadete ristme- ja lähenemiskohtade kaitseabinõude määrus» («Riigi Teataja» 1933, nr. 39, art. 308), «Tööstesabinõude ehituse, korraspidamise ja järelevalve määrus» («Riigi Teataja» 1934, nr. 102, art. 800), «Aurukatelde ja aurumahutiste ehituse, korraspidamise ja järelevalve täiendamise ja muutmise määrus» («Riigi Teataja» 1934, nr. 102, art. 801), «Suruõhus töötamisel õnnetuste vältimise määrus» («Riigi Teataja» 1936, nr. 56, art. 494) jne. 1. juunil 1938 kehtestati «Tööstuslikkude käitiste tööõnnetuste vältimise ja tööturvishoiu määrus», mis jättis kehtima osa 1913. aasta töökaitseaduse sätteid.

* Tabel on koostatud ajakirjades «Eesti Statistika» 1927, lk. 701; 1929, lk. 403; 1938, lk. 328; «Töö ja Tervis» 1940, nr. 6, lk. 149 avaldatud andmete alusel.

⁹ Arvutatud «Eesti Statistika» 1938 lk-1 381 leiduvate andmete alusel.

Kodanlik statistika, mis arvestab vaid kindlustusühinguis registreeritud töötajatega juhtunud tööõnnetusi, seega siis kaugeltki mitte kõiki, näitab nende arvu pidevat kasvu. Kui näiteks 1922. aastal registreeriti 2562 tööõnnetust, siis 1938. aastal tõusis nende arv 16 238-le.¹⁰

Olgu vahemärkusena öeldud, et Nõukogude Eestis loetakse tööõnnetuseks nii tööprotsessis saadud kui ka kaudselt tööga seotud vigastused (õnnetusjuhtumid teel töökohta või töölt koju, ühiskondlike kohustuste täitmisel jne.)¹¹, kodanlikus Eestis aga loeti tööõnnetusteks ainult töö juures momentaanselt tekkinud vigastused.¹²

Ülaesitatud arvud ei peegelda kaugeltki tegelikku olukorda. Tööõnnetusi juhtus palju rohkem. Ettevõtjad, kellele maksud kindlustusühingutele sõltusid tööõnnetuste hulgast ettevõttes, püüdsid igal võimalikul juhul ja igasuguseid võtteid kasutades tööõnnetusi viia haigestumiste kategooriasse. A/S Eesti Kiviõli juhtkond läks koguni nii kaugale, et sundis töölisi vallandamise ähvardusel loobuma tööõnnetuste teatavakstegemisest.¹³

Eesti Tööliste Kindlustusühingu 1932. aasta aruandes märgitakse, et paljud ettevõtted, nagu Sindi Tekstiilivabrik, M. Reimanni saeveski jne., ei kavatsengi võtta tarvitusele ohutustehnikat ning lisati, et «mitmed õnnetusjuhtumid on tingitud ka sellest, et tööriistad ehk sõiduteed korras pole, eriti seal, kus vanad köied ja nõõrid enam vastupidavad pole ja katkesid (Põhja Paberi ja Puupapi vabriku parvetustööd, Sindi tekstiilvabrik, Ollepa piimatalitus jne.)».¹⁴

Ühingu revisjoniinsener A. Kupffer märkis oma 1930. aasta 27. märtsi aruandes, et tema kontrollis 1929. aastal 190 õnnetusjuhtumit, milledest «masinate ja veovärgi juures on ette tulnud kaitseabinõude puudumise tõttu 102 õnnetusjuhtumit».¹⁵ Töösturid aga hoiduvat kulutamast summasid kaitseseadmete muretsemiseks ning ei olevat põrmugi huvitatud, et olukord sel alal paraneks.¹⁶ Näiteks 8. märtsil 1937 märkis A. Kupffer aruandes, et «terve rida ettevõtjaid seisab aga põhimõtteliselt kaitseabinõude sisseadmise vastu. Kui esineb õnnetusjuhtum, siis seatakse kaitse sisse ainult sellel kohal, kus tööline sai vigastada.»¹⁷

Ettevõtjate poolt pealesurutud ebanormaalselt kiire töötempo ja äärmiselt puudulik ohutustehnika olidki peamisteks teguriteks, mis põhjustasid arvukaid tööõnnetusi.

Kui tööline ei olnud registreeritud kindlustusühingus, oli ettevõtja kohustatud temaga juhtunud tööõnnetuse korral ise maksma talle hüvitust saamata jäänud töötasu asemel.¹⁸ See ettevõtjate individuaalse tsiviilõigusliku vastutuse põhimõte oli kehtestatud juba 1903. aasta seadusega ja ta kehtis ka kodanlikus Eestis.¹⁹ Et vabaneda individuaalsest vastutusest, olid töösturid mõnelgi puhul ise huvitatud tööliste kindlustamisest kindlustusühingutes. Valitsuse poolt esitatud «Tööliste õnnetusjuhtumiste korral kindlustamise seaduste muutmise seaduse» arutamisel Riigikogus 19. juunil 1923 märkis kodanluse ustav teener sots L. Johanson, et «otstarbekohasem on materjaalset vastutust panna kinnitusseltsi peale, tööandjat sellest vabastades, sest et see üksikutele juhtumitel väga rängalt tööandjat tabada võib».²⁰

¹⁰ «Eesti Statistika» 1939, lk. 642 andmete alusel.

¹¹ Vt. lähemalt Riikliku sotsiaalkindlustuse toetuste määramise ja väljamaksmise korra määrustik, Tallinn, 1957, lk. 32.

¹² P. M a r g n a, Sotsiaalsest mõtlemisest ja sotsiaalkindlustusest. «Kaitse Kodu» 1939, nr. 3/4, lk. 82.

¹³ ORRKA (= Eesti NSV Oktoobrivõltsiooni ja Sotsialistliku Ülesehitustöö Riiklik Keskarhiiv), f. 84 (Riigikogu VI koosseis), nim. 1, s.-ü. 234, l. 1; «Rahva Sõna» 26. aug. 1938; «Postimees» 17. sept. 1940.

¹⁴ ORRKA, f. 842 (Eesti Tööliste Kindlustusühing), nim. 1, s.-ü. 268, l. 49.

¹⁵ Sealsamas, s.-ü. 186, l. 19.

¹⁶ ORRKA, f. 1565 (Eesti Tööliste Kindlustusühingu Pärnu esindus), nim. 1, s.-ü. 80, l. 191 ja 331.

¹⁷ Sealsamas, f. 842, nim. 1, s.-ü. 367, l. 93.

¹⁸ Sotsiaalkindlustus Eestis. Eesti demograafia, vihik V. Tallinn, 1937, lk. 6.

¹⁹ R. R a v a, Töökaitse ja sotsiaalkindlustus. Tallinn, 1937, lk. 55 ja 56.

²⁰ II Riigikogu I. istungjärgu protokollid. Tallinn, 1923, protokoll nr. 10, veerg 312. Ka R. Rava märgib oma brošüüris «Töökaitse ja sotsiaalkindlustus» (lk. 51), et «tööõnnetuste kindlustuse ühingu eesmärgiks on vabastada käitise valdajaid neist suurtest kuludest, mida nad paratamatult oleksid sunnitud kandma võimalikkude õnnetuste puhul käitiste töölistega».

4. augustil 1923 võetigi kõnesolev seadus vastu ning kohustuslik kindlustus laiendati kõigile vähemalt viie töölisega töötavatele tööstusettevõtetele.²¹

1934. ja 1936. aastal toimunud õnnetuskindlustuse laiendamise tulemusena kuulusid kodanliku diktatuuri lõpuaastail tööõnnetuste puhuks kindlustusühingutes kohustuslikule kindlustamisele järgmiste²² vähemalt viie töölisega töötavate ettevõtete töötajad: 1) mäe-kaevandused, kivimurrud, turbatööstus- ja muud maapõuevarasid kaevandavad tööstusettevõtted; 2) töötlev tööstus; 3) ehitustööstus; 4) transport maanteedel, tänavatel, raudteedel ja siseveeteedel;²³ 5) kaupade laadimine dokkides, sadamasildadel ja ladudes ja 6) meretransport.²⁴

1912. aasta seadus andis Kinnitusnõukogule²⁵ õiguse oma äranägemise järgi kohustusliku kindlustuse alla arvata ka väksemates ettevõtetes töötavaid töölisi. Sellest lähtudes võttiski Kinnitusnõukogu 1936. aastal vastu otsuse, mille kohaselt kohustuslikule kindlustamisele tööõnnetuste puhuks kuulusid kõik mehaanilisel jõul käitatavaid masinaid omavate kivimurdude, kaevanduste, mineraalide töötlemise ning metalli-, keemia- ja nahatööstuse töötajad neis ettevõtteis, kus töötas vähemalt kaks töölisi.²⁶

Töötajate kindlustamine tööõnnetuste puhuks toimus kodanlikus Eestis kindlustusühingutes, mida 1936. aastal oli kuus.²⁷ Kindlustamisele kuuluvatest töötajatest olid omavalitsuste ja ühistegelike asutuste ettevõtete omad kindlustatud «Ühisomas», ülejäänud aga Eesti Tööliste Kindlustusühingus. Ettevõtjail oli võimalus töölisi tööõnnetuste vastu kindlustada ka vabatahtlikes kindlustusühingutes, milledest kõige suurem oli Eestimaa Kinnituse A/S. Tema osatähtsus aga vähenes pidevalt Eesti Tööliste Kindlustusühingu tegevuse laienemise tagajärjel. 1923. aastal näiteks oli Eestimaa Kinnituse A/S-is kindlustatud 6809 töötajat, 1926. aastaks aga langes nende arv vaid 1294-le.²⁸ Eesti Tööliste Kindlustusühingu kaudu kindlustatud töötajate hulk aga kasvas pidevalt: esimesel tegevusaastal, s. o. 1921, oli temas kindlustatud 20 980 töötajat, 1937. aastaks aga juba 78 823.²⁹ «Ühisomas» oli 1937. aastal kindlustatud 14 892 töötajat.³⁰ Kokku oli ajakirja «Eesti Statistika» andmeil 1937. aastal kindlustusühingute kaudu tööõnnetuste puhuks kindlustatud 93 715 töötajat. See arv on aga tegelikult kindlustatute arvust tunduvalt suurem, sest paljud töötajad olid kodanlikus Eestis valitseva tööpuuduse tõttu sunnitud sageli töökohta vahetama ning figureerisid kindlustusühingute registrites mitmekordselt.³¹ Eriti juhtus seda hooajatöölisega, kellede hulka tuleb lugeda ka ehitus-, turba- ja kraavitöölised. Seda tõsiasi märgib Eesti Tööliste Kindlustusühing ise oma aastaaruandes.³² Kui palju töötajaid oli kodanliku diktatuuri lõpuaastaiks tööõnnetuste puhuks tegelikult kindlustatud, selle kohta puudub praegu veel ülevaade.

Koos kohustuslikule kindlustamisele kuuluvate töötajate ja tööõnnetuste arvu kasvuga suurenes ka kindlustusühingutelt pensioni saavate kodanike arv, jäädes lõppkokkuvõttes siiski üsna tühiseks. 1933. aasta lõpul said Eesti Tööliste Kindlustusühingult ja «Ühis-

²¹ «Riigi Teataja» 1923, nr. 106, art. 84.

²² Kohustusliku kindlustuse alla kuulunud ettevõtete loetelu leidub «Riigi Teatajas» 1936, nr. 45, art. 364.

²³ Inimeste ja esemete veol jõuvankritega kuulusid antud seaduse alla ettevõtted, kus töötas vähemalt üks tööline.

²⁴ Kohustusliku õnnetuskindlustuse alla kuulusid töölised aurikutel ja mootorlaevadel alates 75, purjekatel alates 100, praamidel ja lotjadel alates 500 bruto-registertonnist, sõltumata laevapere arvulisest koosseisust.

²⁵ Kinnitusnõukogu asus Sotsiaalministeeriumi juures ja tema ülesandeks oli sotsiaalkindlustuse seaduste täitmise järelevalve. Nõukogu koosseisu kuulusid Sotsiaalministeeriumi töökaitses ja sotsiaalkindlustuse osakonna juhataja, vanem tööinspektor, üks tervishoiu ja hoolekande talituse, üks Kohtuministeeriumi, üks Majandusministeeriumi, üks Põllutöoministeeriumi, üks Arstide Koja, kaks ettevõtjate ja viis tööliste esindajat.

²⁶ Valitsusasutuste tegevus 1935/1936. Tallinn, 1936, lk. 127.

²⁷ Sotsiaalkindlustus Eestis, lk. 6.

²⁸ «Eesti Statistika» 1927, lk. 487.

²⁹ «Eesti Statistika» 1938, lk. 375.

³⁰ Sealsamas.

³¹ «Eesti Statistika» 1939, lk. 642.

³² ORRKA, f. 1831 (Statistika Keskbüroo), nim. 3, s.-ü. 18, l. 2.

omalt» pensioni ainult 1520 inimest, 1938. aasta lõpuks tõusis nende arv vaid 2372-le,³³ neist 2080 tööinvalidi ja 292 tööõnnetuste läbi surmasaanute perekonnaliiget.

Töötajatega juhtunud tööõnnetuste puhul olid kindlustusühingud kohustatud neile maksuma ajutise töövõimetuse korral abiraha $\frac{2}{3}$ töötasu ulatuses,³⁴ jäädava töövõime kaotuse korral aga pensioni. Tööõnnetuse läbi kogu oma töövõime kaotanud töötajale oli ette nähtud täispension, mis pidi ulatuma $\frac{2}{3}$ -le töötaja keskmisest aastapalgast. Osalise töövõime kaotuse korral oli töötajal õigus osalisele pensionile, mille suurus olenes töövõime kaotuse protsendist.

Kui töötaja sai tööõnnetuse läbi surma, tuli seaduse järgi pensioni maksta tema perekonnaliikmetele.³⁵

Neil töölistel aga, kes ei olnud kindlustusühingutes kindlustatud, kuid kes tööõnnetuse tõttu olid kaotanud tervise, polnud vastava ettevõtte likvideerimise, maksujõuetuks jäämise või uuele omanikule üleandmise puhul kelleltki kahjutasu nõuda ja nad jäid sellest lihtsalt ilma.

Mida see tööõnnetuste vastu kindlustamine enesest aga tegelikult kujutas, sellest annab küllaltki värvika ja iseloomuliku pildi Eesti Tööliste Kindlustusühingu tegevus.

*

Eesti Tööliste Kindlustusühing alustas oma tegevust 1. jaanuaril 1921.³⁶ Ühingu põhikirja³⁷ kohaselt olid tema liikmeiks kõigi vabrikute ja ettevõtete omanikud, kelle juures töötavad töölistel õnnetuskindlustusseaduse alla kuulusid. Ettevõtete omanikud olid kohustatud tasuma ühingule kindlustusmaksu, mille suurus olenes ettevõtte töötajatega juhtunud tööõnnetuste arvust ning moodustas keskmiselt 2,01% kindlustuse alla kuuluvate töötajate töötasust.³⁸ Peale kindlustusmaksude sai ühing sissetulekuid juhatause poolt määratud trahvidest, viivistest jne.

Autori käsutuses olevad materjalid võimaldavad anda ülevaate Eesti Tööliste Kindlustusühingu tuludest ja kuludest aastail 1937 ja 1939.³⁹

Aastad	Tulud, kroonides			Kulud, kroonides		Ülejäak
	Kindlustusmaksud ettevõtjailt	Viivised, trahvid, protsendid hoisutelt, tulud kinnisvarast jne.	Kokku	Pensioni- ja tagavarakapitali arvatud summad, väljamaksud pensionideks, abirahadeks ja ravikuludeks	Valitsemiskulud ⁴⁰	
1937	1 036 275,67	302 252,96	1 338 528,63	1 216 304,08	104 633,65	17 590,90
1939	1 146 321,34	388 295,60	1 534 616,94	1 404 594,92	114 318,19	15 703,83

³³ «Eesti Statistika» 1934, lk. 379; 1939, lk. 650.

³⁴ Esimese 13 nädala jooksul maksid haiguskindlustuse alla kuulunud töötajatele tööõnnetustega kaasnenud töövõimetuse korral abiraha haigekassad, kuid viimaste poolt tasutud summad oli kindlustusühing kohustatud neile tagasi maksuma. Alates neljateistkümnendast haigusnädalast kuni tervenemiseni või jäädava töövõime kaotuse korral kuni pensioni määramiseni maksis abiraha kindlustusühing. Töötajatele, kes polnud kindlustatud haigekassades, maksis haigusabiraha vahetult kindlustusühing.

³⁵ Töötaja surma puhul määrati pension tema ülalpidamisel olnud perekonnaliikmetele sõltuvalt surnu keskmisest aastatöötasust järgmiselt: 1) lesele $\frac{1}{3}$ eluaegselt või kuni uuesti abiellumiseni; 2) lastele kuni 15. eluaastani $\frac{1}{6}$, kui üks vanemaist oli elus, ja $\frac{1}{4}$, kui mõlemad vanemad olid surnud; 3) vanematele ja vanavanematele $\frac{1}{6}$ eluaegselt; 4) vendadele ja õdedele, kui nende vanemad olid surnud, $\frac{1}{6}$ kuni 15. eluaastani. — Vt. lähemalt Sotsiaalkindlustuse seaduste ja määruste kogu erakäitiste kohta, Tartu, 1939, lk. 156, 157.

³⁶ ORRKA, f. 842, nim. 1, s.-ü. 61, l. 88.

³⁷ «Riigi Teataja» 1921, nr. 111, lk. 634—642; 1938, nr. 84, art. 754.

³⁸ Sotsiaalkindlustus Eestis, lk. 19.

³⁹ Arvutatud ORRKA, f. 842, nim. 1, s.-ü. 422, l. 11 ja 12 ning s.-ü. 447, l. 43 ja 44 leiduvate andmete alusel.

⁴⁰ Valitsemiskulude hulka on arvatud ühingu ametnikele ja juhatause liikmetele makstud palgad, kinnisvarale tehtud kulutused jne.

Neid sissetulekuid tuli põhikirja kohaselt kasutada pensionide ja abirahade maksmiseks, ühingu valitsemiskulude katteks, tööõnnetuste ärahoidmiseks, haiglate ja tööõnnetuste läbi kannatada saanute jaoks varjupaikade ehitamiseks jne.

Otsesed väljaminekud pensionideks, abirahadeks ja ravikulude katteks moodustasid 1937. aastal 800 079 ja 1939. aastal 1 039 123 krooni,⁴¹ ülejäänud summa moodustas ühingu pensioni- ja tagavarakapitali.

Põhikirja kohaselt oli ühing kohustatud iga aasta lõpul vähemalt 5% laekunud kindlustusmaksudest ühingu tagavarakapitali arvele kandma.⁴² Lisaks sellele tuli tagavarakapitali kanda ühingu poolt ettevõtjatele määratud trahvi- ja viiviserahad. Oma tegevuse esimestel aastatel täitiski ühing kuidagi neid nõudeid,⁴³ kuid alates 1929. aastast ei peetud sellest eeskirjast enam kinni ja tagavarakapitali arvati ainult laekunud viivised.⁴⁴ Sel teel õnnestus ühingul kunstlikult tekitada suuremaid ülejääke, mida ei kasutatud tööliste huvides, vaid oma sissetulekute suurendamiseks ja mitmesugusteks ebaseaduslikeks toetusteks, millel peatume lähemalt allpool. Sisuliselt läksid need nn. ülejäägid ühingu valitsemiskuludeks, mis niigi olid küllalt suured, moodustades 1937. aastal 9,1 ja 1939. aastal 8,5% kulude üldsummast.

Eesti Tööliste Kindlustusühing, kus ettevõtjad algusest kuni lõpuni täielikku pere-meest mängisid, tegi kõik, et viimase võimaluseni piirata väljaminekuid pensionideks, abirahadeks ja ravikuludeks. Ühingu juhatus pöördus korduvalt Tallinna Ühise Haigekassa poole nõudmisega piirata tööõnnetuste puhul antavate haiguspäevade arvu⁴⁵ ning tegi talle koguni ettepaneku saata arstidele vastavasisuline ühine märgukiri. Kui haigekassa sellest keeldus,⁴⁶ saatis ühingu juhatus ise arstidele niisuguse märgukirja.⁴⁷

Sellega taotles ühing tema poolt haigekassale tagasimaksimisele kuuluvate haigus-abirahade vähendamist. Pealegi oli hiljem raske kindlaks teha, kas edaspidi tööd takistav terviserike oli varem saadud vigastuse ja enneaegselt tööle kirjutamise tagajärg või oli siin tegemist lihtsalt uue haigestumisega. Viimasel juhul oleksid edasise raviga seotud kulud kogu ulatuses haigekassa kanda jäänud.

Kuna haigekassade arstid ei olenenud Kindlustusühingust, oli viimasel väga raske neid oma mõju alla saada. Hoopis lihtsam oli toime tulla ettevõtete arstidega, kes sõltusid ettevõtte omanikust. See oligi üks peamisi põhjusi, miks ühingule mitte kuidagi ei olnud vastuvõetav töötajate ravi minek haigekassade kätte.

Jäädava või üle 13 nädala kestnud töövõime kaotuse korral määrasid töövõime kaotuse protsendi ühingu usaldusarstid, lähtudes siingi ühingu huvidest, sest mida väiksem töövõimekaotuse protsent määrati, seda vähem tuli ühingul kulusid kanda. Säilinud arhiivimaterjalid näitavad, et selleski küsimuses olid suured erinevused Eesti Tööliste Kindlustusühingu usaldusarstide ja ühingu teenistuses mitteolevate arstide seisukohtades. Nii näiteks oli dr. Grigorjevi hinnangu järgi A/S Lutheri vabriku tööline H. Siig tööõnnetuse läbi kaotanud 25% töövõimest, ühingu arsti arvates aga piisas 10%-st. Ühe A/S «Dvigateli» vabriku töölise töövõimekaotuse protsendiks määras dr. Grigorjev 50, ühingu arst ainult 30.⁴⁸ Kohtla-Järve põlevkivikaevanduse töölisega 1932. aastal asetleidnud tööõnnetuse tagajärel saadud raske selgroovigastuse puhul määrati Tartu Erahaiaglas, kus kannatanu pikemat aega ravil viibis, töövõimekaotuse protsendiks 100, Kindlustusühingu arsti arvates aga oli see ainult 80%⁴⁹ jne.

Et Kindlustusühingu arstide tendentslik hoiak töövõime kaotuse protsendi määramisel ühingule küllalt suurt tulu tõi, on pikemata selge. Ja kui siis ühingu arstid 1929.

⁴¹ ORRKA, f. 842, nim. 1, s.-ü. 422, l. 12; s.-ü. 447, l. 44.

⁴² «Riigi Teataja» 1921, nr. 111, lk. 634; 1938, nr. 84, art. 754.

⁴³ ORRKA, f. 842, nim. 1, s.-ü. 1, l. 2; s.-ü. 136, l. 4 ja 5.

⁴⁴ Sealsamas, s.-ü. 207, l. 8, 9, 40, 43, 44, 104, 105, 132, 133, 290 ja 291; s.-ü. 422, l. 13; s.-ü. 447, l. 45 ja 46. Tagavarakapitali arvatud viivised moodustasid 1937. a. 1,3 ja 1939. a. 0,7% ettevõtjate poolt tasutud kindlustusmaksudest.

⁴⁵ ORRKA, f. 959 (Tallinna Ühine Haigekassa), nim. 1, s.-ü. 65, l. 449.

⁴⁶ Sealsamas, s.-ü. 95, l. 428.

⁴⁷ ORRKA, f. 842, nim. 1, s.-ü. 109, l. 50; f. 959, nim. 1, s.-ü. 190, l. 55.

⁴⁸ ORRKA, f. 842, nim. 1, s.-ü. 61, l. 343.

⁴⁹ Sealsamas, f. 2113 (3. jaoskonna tööinspektor), nim. 1, s.-ü. 19, l. 16.

aastal hakkasid ekspertiisi eest kõrgemat tasu nõudma, nõustuti sellega otsekohe.⁵⁰ Kindlustusühingu juhatuse arvates polnud arstidega vahekorra rikkumine ühingu huvides, nagu juhatuse kirjas⁵¹ rõhutati, sest arst, kellele ühing tasu maksis, moodustas töövõimekaotuse protsendi kindlaksmääramise komisjoni, kus tema arvamus, mõistagi, otsustav oli.

Lõpuks oli Eesti Tööliste Kindlustusühing sunnitud tööliste üha suurenevale survele osalt järele andma ja vastu võtma Tallinna Ühise Haigekassa ettepaneku, mille kohaselt alates 1. märtsist 1940 läks tööõnnetuste läbi vigastada saanute töövõimekaotuse protsendi kindlaksmääramine Tallinnas Tallinna Ühise Haigekassa arstide kätte.⁵²

Paljudel juhtudel keeldus ühing haigekassadele vabatahtlikult tagasi maksmast viimaste poolt tööõnnetuste puhul töölistele tasutud abirahasid ning haigekassad olid sunnitud kasutama kohtu abi.⁵³ 1939. aastal näiteks oli advokaatide S. Bremeni ja V. Everi andmeil kohtutes arutusel 27 niisugust haigekassade hagi Eesti Tööliste Kindlustusühingu vastu.⁵⁴ Osa tööõnnetuste läbi vigastada saanute abistamine jäigi haigekassade kanda, sest mitmesugustel formaalsetel põhjustel ei loetud neid vigastusi tööõnnetuseks.⁵⁵ Kõige tavalisemaks põhjuseks oli siin tööõnnetust pealtnäinud tunnistajate puudumine.⁵⁶ Nagu selgub Eesti Tööliste Kindlustusühingu juhatuse koosolekute protokollidest aastaist 1937—1938, ei lugenud juhatuse sel ja muil puhtformaalsetel põhjustel töölisi tabanud õnnetusjuhtumitest üle 50% tööõnnetuseks.⁵⁷

Kapitalistide juhitavana ei tahtnud Eesti Tööliste Kindlustusühing tööõnnetuste põhjusena näha töökaitses ja ohutustehnika eeskirjade mittetäitmist ettevõtjate poolt, mis aga oli peamiseks õnnetuste põhjuseks, vaid süüdistas igal võimalikul juhul töölist.

Kehtivate eeskirjade kohaselt oli tööline kohustatud igast teda tabanud tööõnnetusest viivitamata teatama ettevõtjale, kelle ülesandeks oli sellest omakorda kirjalikult teatada politseile ja kindlustusühingule.⁵⁸ Õnnetusjuhtumi kohta koostas politsei ettevõtja, tunnistajate, kindlustusühingu voliniku ja arsti andmetel protokolli. Kuigi seadus andis kindlustusühingutele õiguse karistada ettevõtjaid sellest korrast mittekinnipidamise puhul kuni 100-kroonise rahatrahviga, oli ühing trahvide määramisega äärmiselt tagasihoidlik ja need kõikusid tavaliselt vaid 1—5 krooni piirides.⁵⁹

Oma õiguste jaluleseadmiseks oli töölisel võimalus pöörduda kohtu poole. See oli aga väga kulukas ja raske. «Et pöörduda kaebusega harilikku kohtusse, tuleb kirjutada palvekiri (selleks tuleb sageli pöörduda advokaadi poole), tuleb maksta lõivusid, tuleb kaua oodata tähtpäevi, tuleb ilmuda kohtusse, katkestades selleks oma ja tunnistajate töö, tuleb hiljem oodata, kuni asi jõuab rahulolematute poolte kaebuse peale kõrgemasse kohtusse, kus asi veel kord ümber otsustatakse»,⁶⁰ kirjutab V. I. Lenin 1889. aastal. Need Lenini sõnad kehtivad täiel määral ka kodanliku Eesti oludes.

Ülevaate tööliste poolt Eesti Tööliste Kindlustusühingu vastu algatatud kohtuprotsesside tulemustest üsna paljude aastate kohta annab alljärgnev tabel.⁶¹

Näeme, et kodanlikult kohtult leidis tööline kaitset väga harva. Lisaks sellele, et kodanlik klassikohus juba oma olemuse poolest hoidis ettevõtjate poole, leidsid ühingu teenistuses olevad advokaadid valetunnistajaid, venitamistaktikat ja muid ebaausaid

⁵⁰ ORRKA, f. 842, nim. 1, s.-ü. 190, l. 24 ja 25.

⁵¹ Sealsamas, l. 25.

⁵² ORRKA, f. 959, nim. 1, s.-ü. 601, l. 19.

⁵³ ORRKA, f. 2113, nim. 1, s.-ü. 18, l. 144; f. 959, nim. 1, s.-ü. 96, l. 75 ja s.-ü. 125, l. 35; f. 1948 (Eesti Haigekassade Liit), nim. 1, s.-ü. 1, l. 98; «Kiir» 26. märtsil 1927; «Töö ja Tervis» 1927, nr. 4, lk. 68; «Töö ja Tervis» 1928, nr. 3, lk. 63; nr. 6, lk. 135.

⁵⁴ ORRKA, f. 842, nim. 1, s.-ü. 421, l. 73 ja 74.

⁵⁵ ORRKA, f. 959, nim. 1, s.-ü. 331, l. 23.

⁵⁶ ORRKA, f. 842, nim. 1, s.-ü. 1, l. 33.

⁵⁷ Sealsamas, s.-ü. 293 ja 421 säilitatavad Eesti Tööliste Kindlustusühingu juhatuse koosolekute protokollid.

⁵⁸ Sotsiaalkindlustuse seaduste ja määruste kogu erakäitiste kohta. Tartu, 1939, lk. 160; «Haigekassa» 1925, nr. 1, lk. 4.

⁵⁹ ORRKA, f. 842, nim. 1, s.-ü. 107, l. 104; s.-ü. 295, l. 29.

⁶⁰ V. I. L e n i n, Teosed, 4. kd., lk. 260.

⁶¹ ORRKA, f. 842, nim. 1, s.-ü. 107, l. 34 ja 197; s.-ü. 293, l. 43, 81, 138, 139, 222 ja 223; s.-ü. 421, l. 73 ja 74.

Aastad	Kohtuprotsesside arv	Täielikult tööliste kasuks lõppenud protsesside arv	Osaliselt tööliste kasuks lõppenud protsesside arv	Tööliste kasuks lõppenud protsesside % (lahter 3 + 4)
1	2	3	4	5
1926	17	—	1	5,9
1927—1931	148	9	18	18,2
1933	87	4	10	16,1
1934 (II poolaasta)	84	8	6	16,7
1935	84	3	6	10,7
1936	76	11	5	21,1
1938	86	4	5	10,5
Kokku	582	39	51	15,5

võtteid kasutades võimalusi protsesse ühingu kasuks keerata. Eks olenenud ju advokaatide teenistus võidetud protsesside hulgast! Mõned protsessid keetsid sellepärast mitu aastat. Kaotas ühing ühes kohtuastmes, anti asi arutamiseks kõrgemale instantsile. Nii kurtis Vaivara savitehase tööline A. Peirumaa oma 1933. aasta 22. juuli kirjas 3. jaoskonna tööinspektorile, et tema poolt Eesti Tööliste Kindlustusühingu vastu algatatud kohtuprotsess töövigastuse puhul kahjutasu nõudmise asjas on arutusel juba kolmandat aastat.⁶² 1929. aastal oli ta tööõnnetuse läbi kaotanud 90% töövõimest, ühing aga keeldus pensioni maksmast ja kohus venitas asja otsustamisega. Neli aastat pidi tööinimene elama ilma sissetulekuta. A/S «Küttejõu» õlikivitööstuse töölise J. Aamri hagi asjus, kellega tööõnnetus oli juhtunud 26. märtsil 1929, langetas Kohtupalat lõppotsuse alles 10. jaanuaril 1934.⁶³

Kohtuprotsesside venitamise eesmärgiks oli sundida töölisi oma nõudmistest loobuma. Selleks kasutati muidki võtteid. Nii otsustati Eesti Tööliste Kindlustusühingu juhatause koosolekul 18. detsembril 1934 V. Kliimannile välja maksta 50 krooni tingimusel, et ta loobub ühingult kohtu teel nõudmast 2124 krooni.⁶⁴

Protsessi kaotamise korral tuli töölistel tasuda kõik kohtukulud, mis tavaliselt sadesse kroonidesse ulatusid. Osaliselt tuli seda teha ka protsessi osalise võitmise puhul. Nii näiteks rahuldati ülalmainitud J. Aamri hagi osaliselt 402,80 krooni ulatuses, kohtu-

kulude katteks aga arvati sellest summast maha 266,20 krooni.⁶⁵

23. oktoobril 1934 toimunud Kindlustusühingu juhatause koosolekul otsustati sisse nõuda kohtukulud ühingu vastu protsessi kaotanud viielt isikult kogusummas 1536 krooni.⁶⁶

Kuivõrd tühisteks osutusid Eesti Tööliste Kindlustusühingu poolt töötajatele makstavad pensionid, näeme kõrvalolevast tabelist.⁶⁷

Aastad	Meespensionäride keskmine pension kuus, kr.	Naispensionäride keskmine pension kuus, kr.
1934	6,39	5,45
1935	6,18	5,21
1936	6,68	4,47
1937	6,84	4,10
1938	6,89	4,56

Nagu näeme, kõikus keskmine pension kuus 4,10—6,89 krooni piirides. Mõnevõrra kõrgemad olid toitja kaotuse puhul perekonnaliikmetele makstavad pensionid. 1938. aas-

⁶² ORRKA, f. 2113, nim. 1, s.-ü. 19, l. 63.

⁶³ RAKA (= Eesti NSV Riiklik Ajaloo Keskarhiiv), f. 4559 (Eesti Tööliste Kindlustusühingu Narva esindus), nim. 1, s.-ü. 3, l. 30.

⁶⁴ ORRKA, f. 842, nim. 1, s.-ü. 293, l. 78.

⁶⁵ RAKA, f. 4559, nim. 1, s.-ü. 3, l. 31.

⁶⁶ ORRKA, f. 842, nim. 1, s.-ü. 293, l. 72.

⁶⁷ Arvutatud «Eesti Statistika» 1939, lk-l 650 toodud andmete alusel.

tal oli niisuguse pensioni suuruseks meestel keskmiselt 9,58 ja naistel 15,01 krooni kuus.⁶⁸ Meenutame, et samal ajal oli Tallinnas tööstustöölise võrdsustatud keskmine kuuteenistus 71,6 krooni, vabariiklik keskmine aga umbes 65,6 krooni.⁶⁹ Seega moodustas pension palgaga võrreldes õieti tühise murdosa ning kujutas endast tegelikult nigelat toetust, mitte pensioni. Märgime siinkohal võrdluseks, et Nõukogude Liidus, seega ka Eesti NSV-s, makstakse ettevõtte süü läbi tööõnnetuse tagajärjel töövõime kaotanule riiklikku pensioni ja kahjutasu ettevõttelt tema endise töötasu ulatuses.

Kuigi tööõnnetuste puhul määratud pensionid olid väga väikesed, vähendati neid 1938. aasta 1. märtsist veelgi umbes $\frac{1}{5}$ võrra.⁷⁰

Sel juhul, kui määratud pension ei ulatunud üle 15% vigastatu aastasest töötasust, võimaldas seadus pensionäri ja kindlustusühingu vastastikusel kokkuleppel kogu saadaoleva pensioni korraga välja maksta. Ühe aasta pensionisumma korrutati sel puhul kümnega, s. o. maksti pensioni ainult kümne aasta eest. Kindlustusühing leidis aga sedagi liiga palju olevat ja vähendas oma 1924. aasta 15. detsembri otsuse kohaselt korrutamise koefitsiendi kuuele.⁷¹ Seadust rikkudes maksis ühing niisuguseid vähendatud pensione peaaegu kuni 1927. aasta lõpuni, mil ta sellest väärast praktikast töölisorganisatsioonide survele oli sunnitud loobuma. Sellest «solvunud» Kindlustusühingu juhatus otsustas 8. novembril 1927 üldse lõpu teha pensioni ühe korraga väljamaksmise praktikale.⁷² Kuna aga ühekordne pensioni maksmine ka kümne aasta pensioni ulatuses andis ühingu küllaltki märkimisväärset kulude kokkuhoidu, jätkati üsna pea sellesisuliste erikokkulepete sõlmimist. Eriti usin oli ühingu juhatus neid sõlmima nooremate töölistega, kellest võis arvata, et nad elavad veel mitukümmend aastat.

Et pääseda asjatutest sekeldustest kindlustusühinguga, nõustusidki töölisel paljudel juhtudel⁷³ pensionisumma ühekordse väljamaksmisega, kuigi nad teadsid, et saadud summast ei piisa kuigi kauaks.

Pensioni korraga väljamaksmine oli võrdlemisi levinud. Sageli kasutas ühing seda moodust seadusvastaselt ka siis, kui tööline oma töövõimest oli kaotanud üle 15%.⁷⁴

Nagu allpool näeme, langes niimoodi töölistelt kokkuriisunud kroonidest tubli osa ka Kindlustusühingu juhatuse liikmetele, s. o. tegelikele riisujatele, palgalisaks. Näib, et ühingu ettevõtjatest liikmeskond jäi juhatuse tegevusega üpris rahule. See rahulolu kajastub ka loius osavõtus ühingu peakoosolekust, millest osavõtjate protsent ajavahemikus 1922—1940 kõikus 1,1 ja 13,2 vahel. Eriti kindlatena tundsid end ettevõtjad K. Pätsi diktatuuri päevil, mil peakoosolekust osavõtt langes miinimumini (1,1%), ja ainult 1935. aastal küündis 6,0 protsendile.⁷⁵

Kõige selle tõttu kujunesid ühingu peakoosolekud, mis toimusid üks kord aastas (tavaliselt aprillis või mais), formaalseteks kokkutulekuteks, kus tagantjärele vaikselt kinnitati ühingu aastaaruanne ja eelarve ega peetud vajalikuks end vaevata isegi juhatuse liikmete töötasu kindlaksmääramisega, mis seaduse järgi kuulus peakoosoleku kompetentsi.

Kogu võim ühingus oli suurtöösturitest koosneva 5—6-liikmelise juhatuse, eriti selle asjaajajadirektori käes. Peaaegu kogu ühingu tegevuse jooksul kuulusid tema juhatusse sellised tuusad nagu suurtöösturid K. Mauritz ja A. Tõnisson. Esimene neist oli alates 1925. aastast juhatuse esimeheks, teine — esimehe abiks.⁷⁶ Asjaajajadirektoriks oli 1924. aastast alates H. Kolts.⁷⁷

Ühingu juhatus, kes käis koos harva (enamasti üks kord kuus), maksis endale

⁶⁸ «Eesti Statistika» 1939, lk. 650.

⁶⁹ H. Allik, Võrdlusi tööstustöölise elatusasemest Eestis. Tallinn, 1957, lk. 16.

⁷⁰ «Töö ja Tervis» 1938, nr. 10, lk. 234.

⁷¹ ORRKA, f. 842, nim. 1, s.-ü. 1, l. 76.

⁷² Sealsamas, s.-ü. 48, l. 25.

⁷³ 1925. a. maksti erikokkulepete alusel pension korraga välja 193-le ja 1926. a. 201-le isikule. Hilisemate aastate kohta puuduvad andmed.

⁷⁴ ORRKA, f. 842, nim. 1, s.-ü. 6969, l. 17 ja 19; «Töö ja Tervis» 1930, nr. 11, lk. 204.

⁷⁵ ORRKA, f. 842, nim. 1, s.-ü. 25, l. 6, 15, 29, 53—64, 100—114, 154 ja 179; s.-ü. 207, l. 36, 63, 96, 126, 154, 225, 280 ja 282; s.-ü. 422, l. 94, 96 ja 172; s.-ü. 422, l. 193.

⁷⁶ Sealsamas, s.-ü. 1, l. 97.

⁷⁷ Sealsamas, s.-ü. 25, l. 18.

kõrget palka. Kodanliku diktatuuri lõpuaastail oli juhatuse esimehe palk 180 ja juhatuse liikmetel 100 krooni kuus.⁷⁸ Lisaks sellele määrasid nad iga aasta endile nn. ülejääkide arvel kõrgeid lisatasusid, mis aastast ulatusid kokku 2400—3000 kroonini.⁷⁹

Väga kõrget palka sai ka asjaajadirektor. 1921. aastal oli tema palk 20 000,⁸⁰ 1926. aastal aga juba 30 000 marka kuus.⁸¹ Eriti tõusis tema palk K. Pätsi diktatuuri aastail. Korduvalt toimunud kõrgenduste⁸² tulemusena sai ta 1940. aasta algul koguni 550 krooni kuus.⁸³ Lisaks sellele maksti talle, nagu ka kõigile teistele ühingu ametnikele, igal aastal lisatasuna kolme kuu palk.⁸⁴ Seega oli ühingu asjaajadirektori H. Koltsi tegelik kuupalk 1940. aasta esimesel poolel 688 krooni. Teiste sõnadega: ta sai sama palju kui 100 mees- või 150 naispensionäri; tema palk ületas isegi sotsiaalminister O. Kase oma, kes 1940. aastal sai kuus põhipalgana 500 krooni⁸⁵ ja 100 krooni teenistusvanusetasu, seega 88 krooni vähem kui direktor H. Kolts.

Küllaltki kõrged olid ka ühingu teiste tähtsamate ametnike palgad. Nii said alates 10. maist 1938 revisjoniinsener A. Kupffer 360 ja raamatupidaja G. Husen 275 krooni kuus.⁸⁶

Komanderingute puhul maksti A. Kupfferile kõrget päevaraha, mis 13. juunist 1939 tõusis 8,50 kroonile päevas,⁸⁷ ületades tööinvalidi keskmise kuupensiooni.

Samal ajal kui Kindlustusühing tööinimeste suhtes äärmist «kokkuhoidu» teostas, võimaldati ühingu ametnikele ja nende perekonnaliikmetele ühingu kulul ravi isegi välismaal,⁸⁸ rääkimata ühekordsetest toetustest.⁸⁹ Nii näiteks tasus ühing 1937. aastal A. Kupfferi ravikuludest 600 krooni,⁹⁰ 1938. aastal määrati talle 500 ja 1939. aastal 250 krooni toetust naise haiguse puhul⁹¹ jne.

Mitmed Eesti Tööliste Kindlustusühingu juhtivatest ametnikest olid rahvuselt sakslased ning siirdusid 1939. aasta sügisel Hitleri kutsel ümberasujatena Saksamaale. Hinnates nende tööd, jagas ühingu juhatuse neile sel puhul lahkesti suuri toetusi. Nii sai A. Kupffer 3000, G. Husen 1500 krooni⁹² jne. Ühingu juhatuse eriline sümpaatia saksa rahvusest ametnike vastu ilmnas ka tema palgapoliitikas. A. Kupfferi palk oli olnud 360 krooni kuus,⁹³ tema järglasele, kes oli eestlane, maksti aga 60 krooni vähem.⁹⁴

Tööliste arvel kokkukoonerdatud kroonidest jätkus isegi kodanlike organisatsioonide ja kodanliku riigikorra toetamiseks. Pidevalt toetati nn. noorte naiste ja noorte meeste kristlikke ühinguid.⁹⁵ Kui laialdase relvastusprogrammi teostamiseks 1939. aastal loodi riigikaitse fond, oli Eesti Tööliste Kindlustusühing üks selle aktiivseid toetajaid ning annetas sinna 2000 krooni.⁹⁶ 1939. aastal toetas ühing 1000 krooniga nn. vabadusmonumendi püstitamise komiteed.⁹⁷ Lisaks sellele võttis ühingu juhatuse 7. mail 1940 vastu otsuse osta 150 000 krooni eest riigikaitse siselaenu võlakirju.⁹⁸

⁷⁸ «Postimees» 7. aug. 1940. Haigekassa juhatuse liikmetele maksti samal ajal 25 senti kuni 1 kroon koosoleku eest.

⁷⁹ ORRKA, f. 842, nim. 1, s.-ü. 136, l. 39; s.-ü. 163, l. 14; s.-ü. 207, l. 38, 66 ja 282; s.-ü. 422, l. 2, 96 ja 193.

⁸⁰ Sealsamas, s.-ü. 1, l. 1.

⁸¹ Sealsamas, s.-ü. 32, l. 118.

⁸² Sealsamas, s.-ü. 119, l. 1; s.-ü. 293, l. 100; s.-ü. 421, l. 28.

⁸³ Sealsamas, s.-ü. 464, l. 34.

⁸⁴ Sealsamas, s.-ü. 30, l. 331.

⁸⁵ ORRKA, f. 66 (Riigikontroll), nim. 8, s.-ü. 6, l. 224 ja 225.

⁸⁶ ORRKA, f. 842, nim. 1, s.-ü. 119, l. 1; s.-ü. 421, l. 28.

⁸⁷ Sealsamas, s.-ü. 421, l. 103.

⁸⁸ Sealsamas, s.-ü. 1, l. 50; s.-ü. 421, l. 84.

⁸⁹ Sealsamas, s.-ü. 1, l. 50; s.-ü. 421, l. 80.

⁹⁰ Sealsamas, s.-ü. 405, l. 10.

⁹¹ Sealsamas, s.-ü. 421, l. 46 ja 124.

⁹² Sealsamas, l. 131.

⁹³ Sealsamas, s.-ü. 119, l. 1, s.-ü. 421, l. 28.

⁹⁴ Sealsamas, s.-ü. 421, l. 135.

⁹⁵ Sealsamas, s.-ü. 61, l. 201; s.-ü. 107, l. 67, 127, 162 ja 169; s.-ü. 114, l. 8; s.-ü. 186, l. 7; s.-ü. 293, l. 10, 46, 85, 148 ja 232; s.-ü. 421, l. 11, 79; s.-ü. 464, l. 8.

⁹⁶ Sealsamas, s.-ü. 422, l. 194.

⁹⁷ Sealsamas, l. 96.

⁹⁸ Sealsamas, s.-ü. 464, l. 34.

Seega kulutas ühing suuri summasid juhatuse ja ametnike palkadeks ning andis toetusi mitmesugusteks üritusteks, millel polnud midagi ühist tööliste kindlustamisega. Samal ajal aga ei tehtud mitte midagi haiglate ja tööõnnetuste läbi tervise kaotanud tööliste jaoks varjupaikade ehitamiseks, kuigi need ülesanded, nagu kuulsime eespool, olid fikseeritud isegi ühingu põhikirjas.

Eesti Tööliste Kindlustusühingu ülesandeks oli võidelda ka tööõnnetuste vältimise eest. Sel eesmärgil telliti alates 1926. aastast Ameerikast «National Safety Council'ilt» ingliskeelse tekstiga meie oludes eluvõõraid plakateid,⁹⁹ mis realiseeriti ühingu liikmeks olevatele ettevõtjatele. Ameerika eeskuju järgiti ka 1939. aasta alguses algatatud «Kaitse ennast» liikumises, ajakirjas «Kaitse Ennast» ja viimase poolt väljaantavates plakatites.

Selle liikumise eesmärgiks ei olnud ettevõtjatelt ohutustehnika ja töökaitse eeskirjade nõudmine, vaid, nagu rõhutati ajakirjas «Kaitse Ennast», vastavate vitriinide ülesseadmine ettevõtetes ja nende täiendamine uute plakatitega.¹⁰⁰ Mõnedes suurtööstusettevõtetes organiseeriti koguni nn. julgeolekukomiteed ja palgati vastavad ametnikud.¹⁰¹

See kõik nõudis muidugi kulusid ja küllaltki suuri, kuid läks siiski ilmselt vähem maksma kui tööpinkide varustamine ajakohaste kaitseeadmetega. Pealegi oli nüüd otsene alus tööõnnetuses süüdistada töolist ennast. Ühingu poolt väljatöötatud nn. julgeoleku käsulaudades seisis näiteks: «Sina ei tohi kasutada katkiseid redeleid, trosse ja kõisi», «Sina pead tahtma teha oma tööd ohutult»¹⁰² jne.

Kui Sotsiaalministeeriumi juures asuv vanem tööinspektor töölisliikumise uue revolutsioonilise tõusu olukorras oli 1938. aastal sunnitud pöörduma Eesti Tööliste Kindlustusühingu juhatuse poole ettepanekuga saata ühingu révisjoniinseneri protokollidest ära kirjad tööinspektoritele ja teostada revideerimisi võimalikult koos tööinspektoritega, siis nõustuski ühing sellega esialgu.¹⁰³ Kui aga 5. jaoskonna tööinspektor hakkas ühingu esindajalt saadud andmete alusel nõudma ettevõtjailt töökaitse eeskirjade täitmist ja esinenud puuduste kõrvaldamist, tõstsid töösturid nurinat.¹⁰⁴ Tartu töösturite nõudel võttiski ühingu juhatuse oma 1938. aasta 8. novembri koosolekul vastu otsuse lõpetada kõnesolevate protokollide saatmine tööinspektoritele.¹⁰⁵

*

Samal ajal kui haigekassade tegevust kontrollisid nii Sotsiaalministeerium kui ka Kinnitusnõukogu, tunti Eesti Tööliste Kindlustusühingu tegevuse vastu kõrgemalt poolt vähe huvi. Sellega jäeti, nagu nägime, ühingule kui kapitalistide ettevõttele suured võimalused omavolitamiseks ja tööliste nõõrimiseks, mida ta kasutaski ettevõtjate huvides, kuni 1940. aasta juunipäevil võimu oma kätte võtnud töörahvas ta tegevusele lõpu tegi ning nõukogulikkude sotsiaalkindlustust teostama asus.

Analoogiliselt Eesti Tööliste Kindlustusühingule toimusid ka teised kodanlikus Eestis tööliste tööõnnetuste puhuks kindlustamisega tegelevad ühingud.

Töölisliikumise ajalugu kodanlikus Eestiski kinnitas seda V. I. Lenini poolt juba 1912. aastal avaldatud seisukohta, et proletariaadi huvidele vastava kindlustusreformi teostamise vajalikuks tingimuseks on võimu võtmine töölisklassi kätte. V. I. Lenini nõuandest, et «kõige paremaks tööliste kindlustamise vormiks on nende riiklik kindlustamine»¹⁰⁶, ja Nõukogude Liidu kogemustest lähtudes kehtestati Eesti NSV Ajutise Ülemnõukogu Presiidiumi seadlusega¹⁰⁷ Eesti NSV-s 10. novembrist 1940 riiklik sotsiaalkindlustus, mis küsimuse lahendas tööinimese õiglastest huvidest lähtudes.

*Eesti NSV Teaduste Akadeemia
Ajaloos Instituut*

Saabus toimetusse
15. V 1962

⁹⁹ Sealsamas, s.-ü. 107, l. 9.

¹⁰⁰ «Kaitse Ennast» 1939, nr. 2, lk. 1.

¹⁰¹ «Eesti Statistika» 1939, lk. 642.

¹⁰² «Kaitse Ennast» lendleht 1939, nr. 11.

¹⁰³ ORRKA, f. 842, nim. 1, s.-ü. 421, l. 63.

¹⁰⁴ Sealsamas, s.-ü. 427, l. 78.

¹⁰⁵ Sealsamas, s.-ü. 421, l. 63; s.-ü. 427, l. 82.

¹⁰⁶ V. I. Lenin, Teosed, 17. kd., lk. 424.

¹⁰⁷ «ENSV Teataja» 1940, nr. 55, art. 656.

СТРАХОВАНИЕ ОТ НЕСЧАСТНЫХ СЛУЧАЕВ НА ПРОИЗВОДСТВЕ В БУРЖУАЗНОЙ ЭСТОНИИ

С. Ахелик

Резюме

В первые же дни после победы Великой Октябрьской социалистической революции Советское правительство предприняло шаги к осуществлению всеобщего государственного социального страхования трудящихся. Буржуазия в Эстонии, пришедшая к власти с помощью иностранных империалистов, отменила все законодательные акты Советского правительства, принятые в интересах трудящихся, и снова ввела закон о страховании от несчастных случаев 1912 г., который затем был дополнен законами 1923, 1934 и 1936 годов.

Трудящиеся буржуазной Эстонии, в тяжелых условиях, под руководством Коммунистической партии Эстонии, находившейся на нелегальном положении, продолжали вести борьбу за осуществление государственного страхования и за участие рабочих в руководстве страховых обществ.

В настоящей статье дается краткий обзор о социальном страховании в Эстонской ССР и рассматривается страхование от несчастных случаев на производстве в буржуазной Эстонии, особенно говорится о деятельности Эстонского рабочего страхового общества, как самого значительного и охватывавшего наибольшее количество рабочих. В основу данной статьи легли не использованные до настоящего времени архивные материалы.

Тяжелое состояние социального страхования в буржуазной Эстонии, и так не обеспечивавшее рабочих при несчастных случаях, усугублялось еще и тем, что предприниматели в своих денежных интересах с каждым годом все больше и больше нарушали законы об охране труда.

Буржуазная статистика, которая учитывала не все несчастные случаи на производстве, а только те, которые были зарегистрированы в страховых обществах, отмечала постоянный рост несчастных случаев. За время с 1922 по 1938 г. число зарегистрированных несчастных случаев в год возросло с 2562 до 16 238. Особенно участились несчастные случаи в каменоломнях и шахтах, где в 1937 г., например, пострадало две трети рабочих.

По действовавшему законодательству страхованию подлежали в основном работники предприятий с количеством рабочих не менее пяти человек. Страховой совет имел право распространить обязательное страхование и на работников предприятий с меньшим количеством рабочих. Страховое общество выплачивало рабочему, временно потерявшему трудоспособность в результате несчастного случая, две трети заработной платы и в случае постоянной потери трудоспособности — пенсию.

В страховых обществах к концу 1937 г. было застраховано 93 715 рабочих, из них в Эстонском рабочем страховом обществе — 78 823 человека. Эти данные, как отмечала в то время статистика, значительно преувеличены, так как многие, особенно сезонные рабочие, были вынуждены менять место работы и фигурировали в страховых регистрах по нескольку раз.

Эстонское рабочее страховое общество начало свою деятельность 1 января 1921 г. Членами его были владельцы всех фабрик и предприятий, на рабочих которых распространялся закон о страховании от несчастных случаев на производстве.

Исходя из интересов предпринимателей и стремясь сократить расходы страхового общества за счет трудящихся, руководство общества стало ограничивать выплату рабочим предусмотренные законом пособия, пенсии и расходы на лечение. С этой целью оно потребовало от больших касс, чтобы и те ограничивали сроки освобождения от работы в связи с несчастными случаями.

Однако врачи больничных касс в своей работе не подчинялись страховому обществу, а потому последнему трудно было оказывать на них влияние.

Проще было разрешать этот вопрос с доверенными врачами страхового общества, от которых зависело определение процента постоянной или длительной (свыше 13 недель) потери трудоспособности. Они и занижали значительно процент потери трудоспособности по сравнению с другими врачами.

В целях экономии, исходя из тех же денежных интересов предпринимателей, стремились, насколько это было возможно, несчастные случаи подводить под статью простого заболевания. Из протоколов заседаний правления страхового общества за 1937—1938 гг. видно, что более 50 процентов травм не были признаны несчастными случаями на производстве из-за даже незначительных отклонений от соблюдения формы. Кроме того, общество всемерно пыталось в происшедших несчастных случаях обвинить

самого рабочего, а не предпринимателей, нарушавших правила защиты труда и техники безопасности. (Для сравнения укажем здесь, что в Советском Союзе потерпевшему, в случае потери трудоспособности в результате несчастного случая на производстве по вине предприятия, выплачивается государственная пенсия в размере его средней заработной платы и возмещается причиненный ущерб за счет предприятия.)

Если рабочий пытался добиться своих прав через суд, то адвокаты страхового общества использовали все возможности, чтобы процесс закончился в пользу предпринимателя. Они добывали лжесвидетелей, затягивали процесс и применяли любые нечестные способы, чтобы дело было разрешено в пользу общества. Из 582 исков, предъявленных рабочими против страхового общества в 1926—1937 гг., в полном объеме были удовлетворены 39 и частично 51. Судебные процессы, длившиеся несколько лет, изнуляли рабочего и заставляли его зачастую отказываться от своих законных требований и идти на выгодные для общества уступки.

В результате различных махинаций страховые общества выплачивали застрахованным у них рабочим очень маленькие пенсии. Так, например, в 1934—1938 гг. размер пенсий, назначенных Эстонским рабочим страховым обществом, составлял 4,10—6,89 кроны в месяц. В это же время средняя месячная заработная плата промышленных рабочих в Таллине была 71,6 кроны и средняя по республике — 65,6 кроны. В 1938 г. размер выплачиваемых пенсий был уменьшен приблизительно на 20 процентов.

Сравнительно распространена была единовременная выплата пенсии на основании особого соглашения. По закону подобная единовременная выплата пенсии разрешалась только в том случае, если размер ее не превышал 15% годовой заработной платы потерпевшего. В таких случаях годовая пенсия выплачивалась в десятикратном размере. Но зачастую страховое общество навязывало потерпевшим подобные соглашения и тогда, когда размер пенсии превышал 15% годовой заработной платы. Особенно это практиковалось в отношении молодых рабочих, которые, по мнению страхового общества, определенно должны были прожить более десяти лет. Пытались также выплачивать единовременно пенсию не в десятикратном, а в шестикратном размере.

«Сэкономленные» таким, даже с точки зрения буржуазного законодательства, противозаконным образом суммы руководство общества использовало в своих интересах, выплачивая членам правления и служащим большое жалование и пособия.

Оклад директора-делопроизводителя, например, превышал оклад министра, он получал столько, сколько получали от страхового общества пенсию 100 мужчин или 150 женщин.

Страховое общество использовало деньги и на противоречившие уставу цели, ничего общего не имевшие со страхованием рабочих: выплачивало пособия реакционным христианским молодежным организациям, жертвовало в фонд государственной обороны, на так называемый памятник свободы, приобретало облигации внутреннего государственного займа обороны и т. д. Но на строительство больниц и домов для рабочих, потерявших здоровье в результате несчастных случаев на производстве, не было истрчено ни одного сента.

Расходы общества по предупреждению несчастных случаев на производстве состояли в основном в выплате жалования служащим, распространении плакатов американского происхождения и с 1939 г. в издании журнала «Кайтсе Эннаст» («Оберегай себя»). Служащие страхового общества, которые должны были осуществлять надзор за охраной труда, действовали в интересах предпринимателей.

Только после восстановления советской власти в Эстонии в 1940 г. было осуществлено государственное социальное страхование, исходя из интересов трудящихся.

ARBEITSUNFALLVERSICHERUNG IM BÜRGERLICHEN ESTLAND

S. Ahelik

Zusammenfassung

Schon in den ersten Wochen nach dem Sieg der Grossen Sozialistischen Oktoberrevolution traf die Sowjetregierung Massnahmen zur Einführung einer vollständigen staatlichen Sozialversicherung der Werktätigen. Die estnische Bourgeoisie aber, die bald nachher mit Hilfe fremder imperialistischer Mächte ans Steuer kam, setzte alle diese im Interesse der Arbeitenden erlassenen Dekrete der Sowjetregierung ausser Kraft und führte das Gesetz über die Unfallversicherung von 1912 wieder ein, das weiterhin in den Jahren 1923, 1934 und 1936 durch entsprechende Gesetze einigermassen ergänzt wurde.

Die unter der Leitung der Kommunistischen Partei Estlands in schweren Bedingungen weiterkämpfenden Werktätigen erstrebten unter anderem auch eine staatliche Sozialversicherung und den Anteil der Arbeiter an der Leitung der Versicherungsgesellschaften.

Dieser Artikel gibt eine flüchtige Übersicht über die Sozialversicherung in der Estnischen SSR; auf Grund von bisher nicht untersuchten Archivmaterialien wird die Arbeitsunfallversicherung im bürgerlichen Estland näher betrachtet, insbesondere die Tätigkeit der Estnischen Arbeiterversicherungsgesellschaft als der damals führenden und die meisten Arbeiter umfassenden Versicherungsorganisation.

Die Lage der Sozialversicherung im bürgerlichen Estland, die schon an und für sich bei Arbeitsunfällen keine genügende Entschädigung gewährte, verschlechterte sich noch bedeutend dadurch, dass die Unternehmer in ihrem materiellen Interesse von Jahr zu Jahr immer häufiger die auch ohnedies mangelhaften Arbeitsschutzgesetze verletzten.

Sogar die bürgerliche Statistik, die doch nicht alle Werktätigen, sondern nur die in den Versicherungsgesellschaften registrierten berücksichtigt, fixiert ein ständiges Wachstum der Zahl der Arbeitsunfälle. In der Periode von 1922 bis 1938 stieg die Zahl der jährlich registrierten Arbeitsunfälle von 2562 auf 16 238.

Besonders schnell stieg die Anzahl von Arbeitsunfällen in Steinbrüchen und Bergwerken, wo z. B. in 1937 von je drei Arbeitern zwei davon betroffen wurden.

Laut derzeitigen Gesetzen mussten hauptsächlich Arbeiter jener Industriebetriebe versichert werden, die mindestens 5 Arbeiter beschäftigten. Ausserdem hatte der Versicherungsrat das Recht, auch Betriebe mit einer geringeren Zahl von Beschäftigten unter die Versicherungspflicht zu bringen. Bei Arbeitsunfällen hatten die Versicherungsgesellschaften im Falle einer zeitweiligen Arbeitsunfähigkeit ein Hilfgeld im Umfange von $\frac{2}{3}$ des Arbeitslohns, im Falle einer ständigen Arbeitsunfähigkeit eine Pension zu zahlen.

Ende 1937 zählten die Versicherungsgesellschaften 93 715 Versicherte; davon gehörten 78 823 unter die Estnische Arbeiterversicherungsgesellschaft. Jedoch gibt auch die damalige Statistik an, dass diese Zahlen bedeutend übertrieben sein mussten, da viele Versicherte, insbesondere Saisonarbeiter, genötigt waren, den Arbeitsplatz öfters zu wechseln, so dass sie in den Versicherungsregistern mehrmals figurierten.

Die Tätigkeit der Estnischen Arbeiterversicherungsgesellschaft datiert vom 1. Januar 1921. Ihre Mitglieder waren alle die Betriebsbesitzer, die versicherungspflichtige Arbeiter beschäftigten.

Im Interesse der Unternehmer bemühte sich der Vorstand der Gesellschaft, die gesetzlich vorgesehenen Hilfgelder, Pensionen und Krankengelder möglichst zu verringern, um so auf Kosten der Arbeitenden für die Gesellschaft eine Ökonomie zu erzielen. Zu diesem Zweck wurde den Krankenkassen vorgeschlagen, bei Arbeitsunfällen die Zahl der bewilligten arbeitsfreien Tage zu beschränken. Soweit aber die Krankenkassenärzte in ihrer Arbeit von der Versicherungsgesellschaft nicht abhingen, war es überaus schwer, sie dazu zu bewegen. Sehr leicht liess sich diese Frage aber bei den Vertrauensärzten der Gesellschaft erledigen, die über den Grad der Arbeitsunfähigkeit bei endgültiger Invalidität oder bei langfristiger Beurlaubung (über 13 Wochen) infolge von Arbeitsunfällen zu entscheiden hatten. Die Vertrauensärzte schätzten diesen Grad auch tatsächlich bedeutend niedriger als die anderen Ärzte ein.

Im Interesse der Unternehmer suchte man auch Arbeitsunfälle möglichst unter die Rubrik der einfachen Erkrankungen zu bringen. Aus dem Protokoll der Direktion der Gesellschaft fürs Jahr 1937—1938 ist zu ersehen, dass über 50% aller bei der Arbeit entstandenen Beschädigungen nicht als Arbeitsunfälle zählten, wobei hier die geringsten Formfehler als Vorwand dienten. Auch wollte man die Schuld am Unfall um jeden Preis dem Arbeiter selbst zuschreiben, nicht aber einer Verletzung der Vorschriften des Arbeitsschutzes und der Sicherheitsmassnahmen seitens der Unternehmer. (Zum Vergleich sei vermerkt, dass in der Sowjetunion die durch Schuld des Unternehmens infolge eines Arbeitsunfalls arbeitsunfähig Gewordenen eine staatliche Pension und eine Entschädigung von seiten des Unternehmens im vollen Umfange des Arbeitsentgelts beziehen.)

Wollte der Arbeiter seine Ansprüche durch das Gericht geltend machen, so taten die im Dienst der Gesellschaft stehenden Anwälte alles, ein dem Unternehmer günstiges Urteil fallen zu lassen. Sie stellten falsche Zeugen, zogen Prozesse in die Länge und nahmen zu sonstigen Unredlichkeiten Zuflucht. In den Jahren 1926—1937 reichten die Arbeiter gegen die Gesellschaft insgesamt 582 gerichtliche Klagen ein. Davon wurden bloss 39 Angelegenheiten in vollem Umfange zugunsten der Arbeiter entschieden, 51 nur teilweise. Die oft mehrere Jahre dauernden Prozesse zehrten die Arbeiter aus und veranlassten sie gar oft, aufs gerichtliche Verfahren zu verzichten und der Gesellschaft Konzessionen zu machen.

Durch verschiedene Machenschaften suchten die Versicherungsgesellschaften den Arbeitern nur ausserordentlich niedrige Pensionen zu gewähren. So betrug in den Jahren 1934—1938 die von der Estnischen Arbeiterversicherungsgesellschaft gezahlten Pensionen durchschnittlich 4,10—6,89 Kronen im Monat. Gleichzeitig war aber der monatliche Durchschnittslohn der Industriearbeiter in Tallinn 71,6 Kronen, für die ganze Republik 65,6 Kronen. In 1938 wurden die Pensionen noch um etwa ein Fünftel herabgesetzt.

Ziemlich verbreitet war die einmalige Auszahlung der gesamten Pension auf Grund eines Sonderübereinkommens mit dem Arbeiter. Das Gesetz liess solche Auszahlungen zu, falls die Pension nicht 15% vom jährlichen Lohn des Beschädigten überstieg; die auf diese Weise einmalig ausgezahlte Summe betrug dann das Zehnfache der Jahrespension, d. i. man bezahlte die Pension nur für zehn Jahre. Nicht selten veranlasste aber die Versicherungsgesellschaft auch solche Arbeiter, deren Pension höher war als 15% vom jährlichen Lohn, sich mit der einmaligen Auszahlung einverstanden zu erklären. Besonders gern versuchte man es bei jüngeren Pensionären, bei denen es vorauszusehen war, dass sie länger als 10 Jahre leben würden. Eine Zeitlang wurde auch unberechtigterweise statt des Zehnfachen der Jahrespension bloss das Sechsfache ausgezahlt.

Die so den Arbeitern gesetzwidrig entrissenen Gelder wurden von der Leitung der Gesellschaft im eigenen Interesse benutzt. Grosse Summen fielen als Gehalt und als Subsidien den Direktionsmitgliedern und Angestellten zu, obwohl diese im allgemeinen auch ohnehin gut entlohnt wurden: das Gehalt des Managerdirektors war sogar höher als das eines Ministers, — er erhielt ebensoviel wie 100 pensionierte Arbeiter oder 150 pensionierte Arbeiterinnen zusammen.

Auch wurden diese Gelder statutenwidrig zu Zwecken verbraucht, die mit der Arbeitsversicherung nichts gemein hatten: als Subsidien an reaktionäre christliche Vereine junger Männer und junger Frauen, als Einzahlungen in den staatlichen Fonds für Wehrzwecke, als Gaben für die Errichtung eines sog. Freiheitsmonuments und für den Ankauf von Scheinen der inneren Wehranleihe. Keinen einzigen Cent gönnte man aber der Errichtung von Krankenhäusern und Heimen für Arbeiter, die durch Arbeitsunfälle ihre Gesundheit eingebüsst hatten.

Was die Verhütung der Arbeitsunfälle anbetrifft, so bestanden die Ausgaben der Gesellschaft hier hauptsächlich darin, ihren Funktionären Gehalt zu zahlen, lebensfremde aus Amerika stammende Plakate zu verbreiten und — seit 1939 — die Zeitschrift «Kaitse Ennast» («Schütze dich») herauszugeben. Die Funktionäre der Gesellschaft, denen die Überwachung des Arbeitsschutzes und die Feststellung der Ursachen der Arbeitsunfälle oblag, hatten hauptsächlich die Interessen der Industriellen im Auge.

Erst nach der Wiederherstellung der Sowjetmacht in 1940 erhielt Estland eine staatliche Sozialversicherung, die den Ansprüchen der Werktätigen gerecht wurde.